

UIT DE SCHRIFT

De Opgang uit de hoogte.

(Advent.)

Het boek des geslachts van Jezus Christus... Matth. 1:1a.

Het geloof verheugt zich altijd in het zien van Christus. Ook als het ziet Zijn komen tot de wereld.

In Zacharias heeft de oude Verbondskerk met heilige ontroering den Zaligmaker tegemoet gezien en Hem genoemd „den Opgang uit de hoogte” (Luc. 1:78). Hij, die van boven, van hemel-hoog nederdaalt, is van beneden opgegaan, zooals de zon zegenverend rijst uit nevelen en donkerheid. Dit is het groote mysterie der godzaligheid: God is geopenbaard in het vleesch.

Maar daarbij leert de Schrift ons, dat wij deze vleeschwording des Woords hebben te zien als de resultante van een goddelijk beraamd en met onfeilbare hand uitgevoerd heilswerk, dat alle eeuwen vóór de geboorte van den Heere Jezus omvat. Er is een langzaam opgaan van de Zon des heils, eer zij aan de kimmen staat.

Dit komen van den Christus tot de wereld is DE inhoud van het Oude Testament. Dit is de diepe zin, de goddelijke bedoeling van dit ontzaglijk stuk heilsgeschiedenis. Als wij dien zin niet verstaan, dan begrijpen wij de Schriften niet, die van Hem getuigen. Het Oude Testament is de heilige oorkonde van de wordingsgeschiedenis van Jezus Christus. En die geschiedenis wordt gekristalliseerd door Mattheüs en ook door Lucas, in een geslachtsregister, dat als een index is op heel het Oude Testament, het „biblos geneleos” van Jezus Christus. Want hier worden ons de hoofdmomenten getoond, uitkomend in de hoofdpersonen, in wie Christus gestalte aanneemt. Wie dit boek des geslachts leest, ontvangt een blik in een goddelijke „eugenetiek”, die met alle menschenlijke eugenetiek spijt: Tamar, Rachab en Bathseba zijn onder de moeders des Heeren! De Heere gaat toch wel heel wonderlijk te werk, als Hij den „besten” Mensch wil doen geboren worden!

Laten wij dit toch steeds bedenken bij de lezing van het Oude Testament: dat wij ons verdiepen in de rol der wordingsgeschiedenis van onzen Zaligmaker, Zijn komen tot de wereld. Dit moet onze geloofsinstelling zijn bij deze heilige lectuur: het boek des geslachts van Jezus Christus! Hier bewonderen wij het ontkomen van het Zand der vrouw.

Nog al te veel wordt door de gemeente het Oude Testament gezien als een boek van schaduwen en profetieën, die alleen maar heenwijzen naar den Christus; maar den Christus Zelf ziet men niet. Of ook, wat erger is, men leest het Oude Testament als een verzameling van levensbeschrijvingen van vrome en goddelooze menschen, van louter menschenlijk gebeuren en menschenlijke zielsgeschiedenissen, die min of meer boeiend, min of meer stichtelijk zijn. Dan worden die menschen gezien als „voorbeelden”, ter bemoediging of ter afschrikking. Dan worden die menschen ook wel gezien in verband met God en met Christus. Maar dan zien wij Hem niet: den Christus in Zijn komen tot de wereld!

Neen, heel het Oude Testament is in praegnanten zin: biblos geneleos, boek van den rijzenden Opgang uit de hoogte! Steeds moeten wij hooren de voetstappen van den komenden Koning, moeten wij zien „een gedurig ingebracht worden van Christus in de wereld” (H. Hoekstra).

Om dit te zien, moeten wij onderscheiden tusschen tweeërlei: het werk van Christus als Middelaar der herschepping, en de bekendmaking, de onthulling van dit werk aan den mensch.

Christus' herscheppingswerk, zoowel in algemeene als in bijzondere genade, omvat alle eeuwen, begint terstond na den zondeval. Dat de aarde bij het uitbreken van de zonde niet terstond in een hel verkeert en dat Adam en Eva niet op hetzelfde oogenblik wegzinken onder Gods toorn in eeuwig verderf, is het werk van Christus: Zijn remmende en reddende macht der genade. Dat is Zijn kosmische betekenis in de algemeene genade en Zijn soteriologisch werk in de bijzondere begenadiging Zijner gemeente, welke beide in wezen één zijn. Maar dat beseffen Adam en Eva niet. Dat zij blijven leven en dat de zon blijft schijnen, en dat de aarde zich niet opent en de hemel boven hen niet ineenstort — ze zijn zich niet bewust hoe wonderlijk dit eigenlijk is, al hebben zij zich misschien vaag er over verbaasd. Maar dat hierin de hand van Christus was, Zijn herscheppingskracht, die de werking van den vloek relandeert en mitigeert, tegenhoudt en verzacht — dat weten zij niet, dat kunnen zij niet weten. Daarom moet hierbij komen de bekendmaking van dit werk aan den mensch, aanvangend in de moederbelofte. Christus gaat Zich steeds meer openbaren aan de wereld.

Dit is Zijn Zelfbekendmaking, de onthulling van Zijn verlossingswerk, aan het bewustzijn van den mensch, waardoor deze kennis krijgt van het wonder der verlossing, kennis krijgt aan den Christus.

Daarom komt Christus door al die eeuwen heen. Zijn licht moet gezien worden in toenemende mate, in steeds sterker glansen, zoodat Abraham méér van Hem ziet dan Adam of Noach, Mozes weer méér dan Abraham, David méér dan Mozes, Elia meer dan David, Jesaja meer dan Elia. En tenslotte gaat de Zon op, als Christus zelf komt in de openbaring van Zijn volheid, als het vleeschgeworden Woord!

Ziet zóó al die symbolen, en offeranden en ceremoniën van den tempeldienst. Ziet zóó al die typen van den Messias. Niet als „schaduwen” en „heenwijzingen” naar Christus, maar als openbaringen, zelfbekendmakingen van Christus Zelf; die bezig is te komen, te worden, geboren te worden.

Abraham is hegeerig geweest „den dag van Christus te zien en hij HEEFT Hem gezien en is verblijd geweest” (Joh. 8:5). Bij alle aarlsvaders is er geweest een drang om Christus te gewinnen (Fil. 3:8). Zoo krijgt het „gewon” in de geslachtsregisters een dieper zin.

Wat de profeten betreft — Christus sprak in en door hen. Het was de Geest van Christus, die in hen was (1 Petr. 1:10-12). En de Hebreërbrief noemt het profetisch woord van Psalm 97 een „wederom ingebracht worden van den Eerstgeborene in de wereld” (Hebr. 1:6).

Zoo is heel dat gedeelte van den „dag des Heeren”, die aan Jezus' geboorte voorafgaat, de Genesis van Christus.

Laat ons zoo het boek des geslachts van onzen Zaligmaker opnemen en Hem aanbidden!

N. S.

KERKELUK LEVEN

Prof. Hepps misverstanden inzake de algemeene genade. (VI.)

Kwade gevolgen van Prof. Hepps verbondsbeschouwing. (I.)

Een zóó geïsoleerde opvatting betreffende het verbond, als Prof. Hepp bleek te huldigen in krasse uitspraken, moet haar kwade gevolgen dragen. Kwade gevolgen, niet wíl ze geïsoleerd staat in het kader der gereformeerde dogmatiek, maar wíl ze de lijn der Schrift daarin niet greep.

Eén der eerste gevolgen daarvan is helaas, dat Prof. Hepp niet in staat is, de gereformeerde ontwikkeling van het begrip „medewerker Gods” (als aanduiding van den verbondsmensch) op rechten prijs te schatten, en te volgen; ja, dat hij krachtens zijn snijden in de zenuw der verbondsgedachte (de loochening van het tweezijdige verbond) nu wel genoodzaakt is, daartegen te strijden, en voor deformatie aan te zien, wat inderdaad reformatie is, voor afbraak, wat toch heusch niets anders is dan verdere (en dus geenszins oorspronkelijkheidszake) opbouw. Prof. Hepp beweert, dat ik het begrip van den „medewerker” Gods onderschat. Ik beweer, dat hij het verkeerd construeert, en het bloedarm maakt.

Het is mij een raadsel, hoe Prof. Hepp zoo hoog van den toren durft blazen, tenzij ik moet aannemen, dat hij inzake het verbond ook nog op andere punten dan de reeds genoemde de meening der gereformeerde vaders niet kent. Ik zal er meer dan één bewijs van trachten te geven. Maar het is vóór alles misschien goed, den lezer eenigermate te oriënteren.

Hierbij zij vooropgeplaatst, dat de gereformeerden, juist ook in den bloeitijd (om nogmaals met Prof. Hepp te spreken), het werkverbond herhaaldelijk in verband hebben gebracht met de voorzienigheid van God. Prof. Hepp spreekt in nog al verzekerde taal zijn afkeuring er over uit, dat ik den mensch Gods medearbeider noemde in het verbond, medewerker dus ook in Gods voorzienigheid. De hoogleraar citeert enkele van de voor mijn besef nog steeds „vanzelfsprekende” uitspraken uit verspreide geschriften van mijn hand, citaten, die ik bij dezen met allen nadruk wil handhaven, en verklaart dan, niet te begrijpen, hoe ik dat voor zulvere Gereformeerde theologie durf uitgeven.

Misschien begrijp ik het wel, dat Prof. Hepp zich hier verwondert. De verklaring ligt in den grooten afstand tusschen hem en de gereformeerde dogmatiek, in dezen. Dat is begonnen bij de kwestie der tweezijdigheid. En nu begint het zich te wreken. Prof. Hepp constateert, dat het stuk van de medewerking als actie der voorzienigheid eerst tot ontwikkeling kwam, toen haar bloeitijd ten ondergang neigde (83). Had hij de gereformeerden bestudeerd, ook uit den bloeitijd, ter zake van het verbond, hij had zoo niet gesproken.

Ik zou veel citaten kunnen geven, maar volsta met enkele, als ik vooreerst er aan herinner, dat de gereformeerden vroeger heel de kwestie van het werkverbond behandelden als een aangelegenheid der voorzienigheid Gods. Meer dan eens wordt bij hen de zaak van het werkverbond behandeld onder het hoofd: „VAN DE REGERINGE DES MENSCHEN”. Zoo Wollehus¹⁾,

1) Het VIII Capittel, Van de regeringh des Menschen in den staat der onnoselheyt.

De regeringh des Menschen blijkt klaarlijk so in den staat

dien we expres hier noemen, omdat Vitranga, van wien ons reeds hetzelfde bleek in noten, van later datum is. Nu is de „regering” des menschen een kwestie van de goddelijke voorzienigheid. Conclusie: is de mensch in het verbond Gods vriend en medewerker, dan treedt die medewerker op in de voorzienigheid Gods; natuurlijk als ongelijke partij, maar dan toch wel degelijk als partij in het verbond.

Nu is ons reeds meer dan ééns gebleken (in de voorgaande artikelen), dat de gereformeerde vadersen het dileurische van het verbond met den mensch daarom zoo voorop-plaatsten, omdat ze scherp onderscheiden wilden zien tusschen een eenzijdig verbond van God met de planten, de dieren, de aarde (het verbond van Genesis 9, de aarde niet meer door water verdelgen) ter eener zijde, en een (tweezijdig) verbond van God speciaal met levende menschen aan de andere zijde. Soms voert die onderscheiding van mono- en dileurisch zelfs op zijpaden, waarop ik niet volg, maar die ik toch met smaak bewandelen zie.

Neem Wolfgang Musculus Dusanus, dewelke schreef in 1554. In zijn uitlegging op Genesis 9 onderscheidt hij scherp tusschen eenzijdige en tweezijdige verbonden, de eerste zonder, de tweede met „condities”. Zulk één eenzijdig verbond zonder condities trad op, toen God een „verbond” oprichtte „met” de levende zielen altemaal, dat Hij ze niet weer door water verdelgen (Gen. 9:9, 10). Lezing van dit gedeelte bij Musculus is van beteekenis; het kan door zijn nalatelt er weer eens aan herinneren, dat de mensch nog altijd in het ontvangen van regen en zonneschijn (het „Schriftbewijs” bij velen voor gemeene gratie, ook bij Prof. Hepp) door God op één lijn geplaatst wordt niet de dieren. Dat verbondsgewijze geven van dien regen en van dien zonneschijn gaat altijd door, zegt Musculus; geen wonder ook, want God gaf de belofte daartoe dan ook zonder conditie; dezen keer verbond Hij zich eenzijdig, en de mensch moet zich, vóórdat hij er een „gratie” voor zichzelf van maakt, en daarmee afgeloopen, herinneren, dat ook de dieren er in deelen²⁾. Maar dit is de hoofdzaak niet.

Die zien we ditmaal hierin, dat Musculus de kwestie mono-, dan wel dileurisch consequent blijft stellen, ook als het gaat over de TEKENEN van het verbond. In Genesis 9 is dat „verbondsteeken” de regenboog. Daar kan ik met mijn handen niet bij, daar blijf ik ver van af; ze verschijnt op Gods tijden, niet op de mijne, en komt er niet door eenige daad mijnerzijds. Zoo'n mono-leurisch teken hoort bij een mono-leurisch „verbond”. De regenboog kunt ge niet, zooals een besnijdenis, een pascha, een doop, een avondmaal, celebreren, niet frequentieeren, niet administreeeren; men kan er niets aan doen. Maar anders staat het bij de tekenen van het verbond met menschen. In het genadeverbond zijn de tekenen, besnijdenis, doop, pascha, avondmaal. Daarin kunnen wij menschen wél optreden als medewerkers Gods (gelijk volgens Calvijn we ook sunergoi, medewerkers Gods zijn, in den dienst des Woords).

En zóó is het ook in het werkverbond, aldus kan men in dezelfde lijn verder denken. Vaak is het tweetal boomen als een tweetal „sacramenten” in het werkverbond gezien: men kan daar wél bij komen, moet zelfs zijn houding er tegenover bepalen.

Heel de redeneering is er dus telkens op uit, in de voorzienigheid Gods te onderscheiden tusschen werken Gods, waarin de mensch geen medewerker is, en andere, waarin hij het wél is. Die laatste vallen onder de verbondshandelingen in werk- of genadeverbond. En zie, nu moet Prof. Hepp het zelf weten, of hij voor zich

der onnoselheyt ende ellende, als in den staat der genade ende heerlijkheyt.

De regeringh des Menschen in den staat der onnoselheyt is, waar door Godt met den Mensch het verbond der werken heeft aangegaan, ende hem, onder conditie van geboortsaamheyt, de eeuwige gelucksaligheyt beloofd; maar, indien hy ongehoorsaam wierdt, met de doot gedreyt.

Joannes Wollehus, Kort Begryp v. d. Chr. Godts-Geleertheit, vertaald, en in 3en druk „naarder oversien” door Mr W. L. Amsterdam, J. v. Ravesteyn, 1664, 63/4.

2) Multum refert quale pacti genus statuatur. Quod in praesenti cogitandum est, duo sunt pactorum genera. Unum est eorum quae sub conditione: alterum eorum quae sine omni conditione statuatur. Quae conditionem adiectam habent, cum bestis irrationalibus statui non possunt. Neque enim capaces sunt servandarum conditionum: quas nec intelligere, nec observare & custodire possunt. Quae simpliciter sine conditione feruntur, nec requirunt vicariam observantiam, beneficii agnitionem, & animi gratitudinem, possunt utique non cum hominibus tantum, sed & cum bestis statui. Inuit Deus pactum cum Abrahamo & semine eius post ipsum: verum vicissim ab eo & posteris ipsius requisivit, ut coram se ambularent stucere & integre, pactorum essent observantes, & praeceptis ipsius obediunt, cuius postea observantiae gratia tabulae foederis erectae sunt per Moysen in deserto. Huiusmodi pacti participes non sunt bestiae, sed homines tantum, & ne illi quidem omnes, sed de semine Abrahae progeneri, idque non aliter, quam si inobedientes esse pergerent, pro benedictione foederis, relictionis maledictionem reportarent. Hic vero inuit Deus pactum non particulare aliquod, sed universale: non cum hominibus tantum, sed & cum bestis omnibus: in summa, cum universa terra, sine cuiusquam exceptione. Nec aliquam conditionem adiecit, sine qua pactum stare non possit, sed sese tantum obstringit ad observationem pacti, quod vedelicet nolit amplius cunctis diebus terrae, tale diluvium inducere. Et res ipsa declarat, non esse huic pacto adiectam conditionem vicariae observantiae & gratitudinis. Alioquin tandiu stare nequisset. Unde & Christus dicit: Quod placet Deus super malos & bonos, & solum suum producat super gratos & ingratos. Cum itaque tale sit hoc praesens pactum, ut non qualitate eorum cum quibus, sed sola bonitate ac voluntate Dei, a quo est constitutum, constet & firmum permaneat: nihil impedit, quo minus participes illius sint, & mali homines, perinde atque boni, & bestiae aequae ac homines, imo universa terra, & dies & nox, & seminis & messis, & frigus & aestus, &c. (Wolfgangi Musculi Dusanus, In Genesim Moysi Commentarii plenissimi, Basileae, per Sebastianum Henricpetri (voorrede: Juli 1554) blz. 230).

met die ge. Braun⁴⁾, etc.) niet tot de „na” weer als de theologen, den te be- zelf koos schepping hij onzeker eenmaal v uitspraken plicht er v Maar als hij ook te dogmatiek in cultu „contra-pra” gunst God. daarin de gediend w s chiedt.

Daarom nis van daarmee lukkig har aan de exe als (volge Gods med tekst gesp meewerker uitgesprok dem” met dus elkaar als Gode t elkaar hee God. Voor die de tw (1 Thess. 2 Kor. 1:2 ting afwij opvatting: et coopera etc. Maar de exegese gedachte: uit de ver tisch spra arbeider G gedurende polemiek Augustinus kwesies (of coopera de polem over de b heid in de en remon Omdat v artikel w

3) Sic F speciatim Colendi & quam quate ed. 293.)

Vertaling kant; waar de Vermees Betuaren; anders behe zijn begre

4) Foeds Homines er dam neces foederatus indiget: ut Ut potius Testamenta

antiquum h quando a l fit dekepo

Johannis derum, sive stledani, In omni

1 Stipulati obedientiam hominis; I Ook in l

Cultura t conditionis Gods).

5) Soms niet 860, d 970; niet a condiscipuli

6) Zoo l zijn Summ tegen Helli aan, dat d ondersteun adversarios causam pa autorem, q taalt hier

vertaling e scheiden gi het zelf. zegt hij, y quo... he ter, potest. komt er w onnoselheyt

Ook Fr heeft over ouds beke

inga, van wien
n later datum
en kwestie van
is de mensch
ker, dan treedt
Gods; natuur
vel degelijk als

bleken (in de
leerde vaders
et den mensch
scherp onder
zijdig verbond
de aarde (het
er door water
zijdig) verbond
aan de andere
van mono- en
niet volg, maar

in u.s., dewelke
genesis 9 onder
tweezijdige
met „condities”.
dities trad op,
et” de levende
door water zou
dit gedeelte bij
r zijn naiviteit
nisch nog altijd
in (het „Schrift-
e, ook bij Prof.
wordt met de
dien regen en
zegt Musculus;
fte daartoe dan
d Hij zich een
rdat hij er een
en daarmee af-
er in deelen²).

ulus de kwestie
it blijft stellen,
an het verbond.
regenboog. Daar
blijft ik ver van
p de mijne, en
ds. Zoo'n mono-
risch „verbond”.
besluidenis, een
elebreeren, niet
n kan er niets
e teekenen van
adeverbond zijn
ha, avondmaal.
I optreden als
alvijn we ook
den dienst des

, aldus kan men
is het tweetal
in het werk-
lij komen, moet

is op uit, in de
tussen werken
er is, en andere,
n onder de ver-
verbond. En zie,
of hij voor zich

at der genade ende

der onnooselheyt
bondt der werken
in gehoorsamenheit,
n dien hy ongehoor-

hr. Godts-Geleert-
versien” door Mr
63/4.

atatur, Quod in
im genera. Unum
im quae sine omni
ectam habent, cum
eque enim capac-

elligere, nec obser-
er sine conditione
am, beneficii agni-
e non cum homini-

Deus pactum cum
i vicissim ab eo &
bulerent sincere &
receptis ipsius obe-

lae foederis erectae
participes non sunt
lem omnes, sed de
nam si inobedientie
rejectionis maledic-

um non particulare
us tantum, sed &
iversa terra, sine
ionem adiicit, sine
ntum obstringit ad

t amplius cunctis
t res ipsa declarat.
icariae observantiae
quisset. Unde &
& bonos, & solem

um itaque tale sit
in cum quibus, sed
constitutum, constet
minus participes

ini, & bestiae aequae
nox, & sementis &
Musculi Dusani, in
asileae, per Schae-
z. 230).

met die gereformeerden meegaat, die als à Marek³) of Braun⁴), de cultuurverplichting (den hof bebouwen, etc.) niet zoozeer tot het eigenlijke verbond als wel tot de „natuurwet” rekenden (die sommigen trouwens weer als de verbondswet zagen), dan wel met de andere theologen, die juist ook deze cultuurverplichting rekenden te behoren wel tot de verbondsstipulaties. Ik zelf koos en kies voor het laatste gevoelen (zonder schepping en verbond te scheiden) en Prof. Hepp, al is hij onzeker in zijn uitlatingen ten dezen, heeft zich nu eenmaal vastgelegd, toen hij in de door ons geciteerde uitsprakenreeks (vorige artikelen) erkende, dat cultuurverplicht er was in het „verbond der werken”.

Maar als hij dat dan eenmaal heeft gedaan, dan dient hij ook te constateeren, dat volgens de gereformeerde dogmatiek de mensch als verbondswerker optreedt, ook in cultuurwerk, dat hij daarin optreedt als partij met „contra-paestaties” (op de basis der schepping en der gunst Gods) tegenover God als eerste partij, en dat daarin de voorzienigheid Gods niet alleen door hem gediend wordt, maar ook zelf daarin en daardoor geschiedt.

Daarom is Prof. Hepps constructie van de geschiedenis van het begrip „mede-arbeider Gods”, gelijk hij daarmee mijn opvatting wil bestrijden, onjuist. Gelukkig hangt hij (evenmin als ik) de kwestie niet op aan de exegese van 1 Cor. 3:9; waar menschen optreden als (volgens de Statenvertaling) medewerkers Gods, Gods mede-arbeiders. Er zijn exegeten, die in dezen tekst gesproken achten van menschen, die met GOD meewerken, er zijn er anderen, die in die plaats slechts uitgesproken achten, dat de bedoelde werkers of „arbeiders” met ELKANDER mee- of samenwerken, dat ze dus elkaars makkers of genooten zijn, die dan zelf weer als God toegewijde, God dienende mede-arbeiders-met-elkaar heeten kunnen: meewerkers (met elkaar) van God. Voor de eerste opvatting kiezen b.v. Godet, Meyer, die de tweede opvatting taalkundig onhoudbaar acht (1 Thess. 3:2; Rom. 16:3, 9, 21; Phil. 2:25; 4:3; 2 Kor. 1:24), Bachmann (die beslist de tweede opvatting afwijst), Piscator, Aretius, e.a.; voor de tweede opvatting kiezen b.v. Grosheide, Bengel (operarii Dei, et cooperarii invicem), Estius, Heydenreich, Olshausen, etc. Maar het spreken van mede-arbeiders Gods is van de exegese van dezen tekst niet afhankelijk; want de gedachte zelf is uit de Schrift opgebouwd, met name uit de verbondsleer, en dienovereenkomstig in het dogmatisch spraakgebruik inheemsch geworden. De term mede-arbeider Gods of „sunergos theou”⁵) heeft dan ook reeds gedurende eeuwen in de dogmatische wetenschap en polemieken een vaste plaats gehad. Men denke maar aan Augustinus’ strijd over den vrijen wil en samenhangende kwesties (zie Parijsche editie, 5, 135 F, cooperatores Dei, of cooperarii), of aan den synergistischen strijd, of aan de polemieken tusschen gereformeerden en roomschen over de betekenissen van de menselijke zelfwerkzaamheid in de genade, of aan dien tusschen gereformeerden en remonstranten over de algemeene genade⁶).

Omdat we evenwel deze week ruimte voor een ander artikel willen reserveeren, breken we hier af.

K. S.

3) Sic Foedus hoc vidimus à Parte Dei, ad quod alii etiam speciatim referunt Mandata Generis Multiplicandi, Hortique Colendi & Custodiendi, quae tamen huc non aliter pertinent, quam quatenus Legi Naturali includuntur.... (à Marek, Lat. ed. 293.)

Vertaling (officieel): Soo saagen wy het Verbond aan Gods kant; waar toe andere ook besonderly brengen het Gebot van de Vermeerdering dier menschen, en van het Bouwen en Bewaaren des Hofa, welke dingen evenwel hier toe naylijks anders behooren als voor soo verre sy in de Wet der Natuure zijn begrepen. (à Marek, Ned. ed. 409.)

4) Foedus Dei non est ejusdem naturae, ac inter homines. Homines enim de mutuis beneficiis disponunt, ob mutuum quandam necessitudinem quae inter eos intercedit, & ubi uterque foederatus de suis beneficiis disponit. Deus enim hominibus non indiget: sed de suis beneficiis tantum disponit. 1 Cor. 4:7. Ut potius Dei quam hominis foedus dici debeat, & magis sit Testamentaria dispositio, adeoque, Testamentum, quam foedus; antequam homini patefactum sit. Ideo foedus Dei est purè legibus, quando à Deo proponitur, ubi autem homo ad stipulatur, nunc fit contractus.

Johannis Braunii, Polatini, Prof. Groningen, Doctrina Foederum, sive Systema Theologiae didacticae & Elencticae, Amstelodami, 1691, p. 252.

In omni foedere quatuor occurrunt partes. Duae à parte Dei, I Stipulatio sive lex et II Promissio; stipulatur enim Deus obedientiam; & promittit prociuum obedienti. Duae à parte hominis; III Ad stipulationem & IV Restipulatio. (idem 252.)

Ook in het werkverbond waren die 4 elementen (254, 256).

Cultura terrae non fuit lex foederis (256); vgl. 258 (sequela conditionis hominis in qua creatus fuit, & pars domini (beeld Gods)).

5) Soms maakt men verschil tusschen *oὐνεργος* en *οὐνεργός*, niet *θεός*, doch *θεός*; vgl. Casanbonus, Bibl. Critica, op 1 Cor., 970; niet *adjutores*; *οὐν* als in *condiscipuli* (nos Sumus Pauli condiscipuli), vgl. *ἐνεργός*.

6) Zoo behandelt, om een voorbeeld te noemen, Rivetus in zijn Summa Controversiarum (Tract. IV, qu. 3) (III 405 b.) tegen Bellarminus over den vrijen wil. Rivetus herinnert er aan, dat de roomschen hun semipelagische opvatting willen ondersteunen met een beroep op 1 Cor. 3:9. Non facile patitur adversarios ut totum Deo detur; vult Deum esse tantum causam partialem, imo & Paulum sacrilegae sententiae citat autorem, qui dixit nos esse *οὐνεργός* *θεοῦ*. De Vulgata vertaalt hier *adjutores Dei*. Rivetus bestrijdt dan de roomsche vertaling en heel de opvatting van dit *οὐνεργός* *θεοῦ* op verscheiden gronden, maar tast het begrip zelf niet aan; hij breidt het zelfs tot de niet-wedergeborene mensch uit: Paulus, zoo zegt hij, spreekt in den bedoelden tekst „de opere ministerii, in quo... homo impius ratione externi operis cuius est administrator, potest esse instrumentum Dei, & ita Deo cooperari. Het komt er volgens Rivetus niet op aan, op welk terrein men ons *οὐνεργός* *θεοῦ* noemen wil, cooperatores Dei.

Ook Franciscus Turretinus (Inst. Theol. II 595) handhaaft *οὐνεργός* *θεοῦ* in 2 Cor. 6:1, 1 Cor. 3:9 in den vonds bekenden zin: de mensch kan niet met God meedewerken

De polemieken van Prof. Hepp, en de Vrije Universiteit en het Kuypershuis.

Van onderscheiden zijden trok het de aandacht, dat er na den aanval, dien Prof. Hepp, in opvallende samenwerking met Prof. Kuypers, opende op onderscheidene van zijn collega's en anderen, dadelijk tweërlei reactie in de pers viel waar te nemen. De eene noemde dadelijk het kind bij den naam, vertelde, welke schrijvers door Prof. Hepp waren aangehaald (ik zelf kondigde meteen aan, te verwachten, dat ook ik een beurt zou krijgen), en zorgde zoo er voor, dat legendenvorming werd tegengegaan. De andere verzweeg de namen hetzij geheel, hetzij gedeeltelijk. „De Heraut” preekt het systeem van geen namen noemen, en hield de lezers onkundig van het feit, dat de eene hoogleraar der V.U. zich tegen den ander keerde; het blad noemde evenwel tegelijkertijd, ondanks dit prijzen, toch wel dien van den heer Janse. Later werd het systeem der naamverzwijging prijs gegeven, op voorgang — althans ditmaal — der liberale pers..., maar toen ging het tegen Ds de Graaf, en voorts tegen een hoogleraar te Kampen. Het blad pleitte onder deze bedrijven door voor de broederlijkheid.

En Prof. Hepp vroeg om „rustige en biddende bezinning” bij lezing van zijn aanvallend geschrift.

Biddende bezinning...

Wie nu bidden wil met zijn broeders, moet willen, dat het om de zaak zal gaan, en dus precies zeggen, waar het op staat. „Op dat wij onzen nooddrift recht kennen”.

Leert nu „De Heraut” ons dien nooddrift recht kennen? Doen dat die enkele, met name aanwijsbare penvoorders, die ditmaal wel bijzonder vlug erbij waren, om het volk te vermanen, den Heere te danken voor de vierde brochure van Prof. Hepp? Juist nu, nu elke naam van een hoogleraar aan de V.U. verzwegen was, vermoedelijk, omdat men aan de V.U. er genoeg van had, door het volk op propagandaverzamelingen vermaand te worden, dat de V.U. zichzelf niet zou verteren?

Men zou het hebben verwacht, na zulk een aanmaning tot gebed.

Helaas is het zoo niet. Er wordt gezegd over het feit, dat Prof. Hepp, wilde hij manmoedig heel de zaak bespreken, ook had moeten citeren uit publicaties van de zijde der V.U.

Maar wij zullen dat niet doen.

Wij zeggen hier openlijk tot het gereformeerde volk: nog steeds strijdt Prof. Hepp ook en voort tegen collega's aan de V.U.

Wij zeggen dat niet, omdat we de V.U. willen kwaad doen; die laster zal zichzelf verteren, zoodra sommigen maar gaan inzien, dat men de V.U. ditmaal niet helpt, door Prof. Hepp bij te vallen in het loopende persgeding. We zeggen het wel, omdat primo, de professoren Kuypers en Hepp (met hun enkele helpers) vragen om te bidden en te danken (terwijl toch de geboden worden verhinderd als er een „ban in het leger” is, de ban der partijdigheid), en omdat, secundo, wij er niets voor voelen, dat van de zijde, o neen, niet van de V.U., maar van twee hoogleraren der V.U. benevens hun helpers, naar Kampen gewezen wordt met een door „Het Handelsblad” gestreken arm, op hetzelfde oogeblik, waarop een weg gevonden is, om het zwijgen over de V.U. te bestendigen...

Wie de bestrijding heeft gelezen, die Prof. Hepp van het gevoelen van Ds de Graaf heeft gegeven, weet, indien hij althans iets meer heeft gelezen, dan Prof. Hepps en Prof. Kuypers informatieschen persdienst, dat het ook gaat om bestrijding van Prof. Dooyeweerd's meeningen. Deze toch schrijft o.m. als volgt:

De gemeene gratie bestaat tenslotte in de eerste plaats in de handhaving van de tijdelijke wereldorde met al haar structuren tegenover de onthindende werking van den zondeval. Zij omvat in dien zin „bozen en goeden” gelijkelijk en is tot het tijdelijk leven beperkt.

De bijzondere genade daarentegen raakt de vernieuwing van den boven-tijdelijken religieuzen wortel der schepping in Christus Jezus als Hoofd van het herboren menschengeslacht, en is dus geenszins individualistisch-soteriologisch te zien.

Als zoo inderdaad de verhouding tusschen particuliere en gemeene gratie is, dan kan het niet langer twijfelachtig zijn, dat de eerste de grondslag is van de laatste en dat het radicaal onschrijftuurlijk gedacht is, hiervan twee terreinen te gaan spreken.

Christus is als Verlosser noodwendig de Herschepper van heel den gevallen kosmos, als Middelaar van het genadeverbond in zijn religieuze volheid, noodzakelijk de wortel der algemeene genade, de Koning, Wiens Koningchap gaat over heel het tijdelijke leven, en tegenover Wien de „civitas terrena” geen enkel levensgebied als „eigen bezit” kan handhaven.

Zie vervolg op blz. 124.

in primo vocationis momento, quo vires credendi nobis dantur maar daarna kan en mag hij het niet laten.

Wat Calvin betreft, men leze hem na op den geciteerden tekst.

Het begrip cooperatores Dei is reeds eeuwen lang ingeburgerd, en kreeg zijn dogmatische en algemeen-theologische constantie met name door zijn afgrenzing tegen het roomsche *adjutores Dei*. (Zie ook Valla, Bibl. Critica, op 1 Cor. 963, Erasmus 964, Stephanus 969 (operam nostram cum Dei opera Coniungimus), Grotius (die verwijst naar 3 Joh. 8, veritati cooperari, vicissim Deus *οὐνεργός* (cooperari) dicitur Apostolis, Mar. 16, 20).

Ambrosius vertaalde *operis participes*, discolor, Dei *administri* of *cooperarii*, (Biblia Critica, op 1 Cor. 964.)

De dienst van het hooren des woords.

Tegen het particularisme in de practijk van het kerkgaan moet het geloofsbewustzijn zich leeren schrapzetten. Er zijn niet allerlei individueele kerkgangers, maar er is een gemeente die samenkomt.

„Loopen” moet op den duur leiden tot het „verloopen” van het kerkelijk leven. Wat moet terecht komen van een leger, waarin iedere soldaat zich een eigen compie kiest en een luitenant uitzoekt naar zijn smaak? Als ieder bij de Gele Ridders wil dienen, waar zullen dan de infanten vandaan komen? Die mannen in hun grauwe, zakkerige pakjes, die toch het leeuwenaandeel hebben in iederen veldslag?

Als ik dus het pleit voer voor orde en gehoorzaamheid in den kerkgang, zie ik volstrekt het verschil niet voorbij dat er tusschen predikanten bestaat. Verschil in talent — al wordt op de bascule der talenten meestal met subjectieve kilo's gewogen, met het ijkje van het ijkje!

Wat veel meer beteekent, er is verschil in ambts-genade. De Sunamietische vrouw uit 2 Kon. 4 merkte dit reeds zoo zuiver op: ik heb gemerkt, dat deze man Gods heilig is, die bij ons altijd doortrekt. Maar, zooals er verschil is bij de dominees, zoo is er ook verschil onder de gemeente. Er bestaat niet alleen preek-talent, er is ook zoo iets als hoor-talent. Als dat hoortalent zich bij de gemeente ontwikkelt, dan is dat zeker niet iets waarover wij moeten treuren, maar dat stemmen moet tot ootmoedige dankbaarheid. Mits wij verstaan, dat ook dit hoortalent ons niet is gegeven om het in een kerkpak weg te hangen, maar dat het ons gegeven werd tot den dienst van het hooren des Woords. Tot dien dienst behoort in de eerste plaats, dat wij ons geven in een heilige, stimulerende aandacht, waardoor een spreker zich gedragen voelt. Elke preek is, evenals iedere rede, een product van de samenwerking tusschen spreker en hoorders. Daar kan soms in onze kerkgangen iets downs zijn, dat als lood valt op een gevoelige ziel. De menschen hangen in de banken en kijken u met sombere gelaten aan, alsof er in den psalm stond: het vrome volk zal kraken van plechtigheid, inplaats van huppelen van zielevreugd! Lieve broeders en zusters, zou ik dan wel willen roepen, wij zijn hier niet bij den tandarts, maar bij onzen gezegenden Heere! De vraag mag gesteld worden of menige dominee niet wat meer van den Heiligen Geest zou hebben als de Gemeente wat meer van den Heiligen Geest had, als zij de vertroosting Israëls verwachtte.

Wij hebben vaak een steriele opvatting, die nog niet eens past in het natuurlijk leven, laat staan in het rijk der genade. Ons redeneeren spreekt van een stuiver die nooit een dubbeltje wordt; dat is overgezet in kerktaal: dat een dominee met één talent altijd een dominee met één talent blijft. Maar de Heiland spreekt van één talent dat tot twee wordt en van vijf die tien worden! Alle werk Gods is progressief. O, God wil ons rijk maken, rijk als gemeente, maar onze sleur, onze downheid, onze ontrouw, houden de werking van de genade zoo dikwijls tegen. Laat de geloofsbijbel maar eens gehoord worden; Trooster, Zalver, Gij zult komen, op 't gebod door U verwekt.

Tot den dienst van het hooren des Woords behoort mede, dat wij niet tusschen den dominee en den Heiligen Geest in gaan staan. Ach, het bekende V.D.M. moeten wij vaak aldus lezen: M.V.A., dat wil zeggen: Manusje van Alles! Dominee moet overal inzitten, overal bij zijn, hij is vaak meer voorzitter dan voorganger. Wat is die boeren-vrouw uit Sunem een wijs mensch geweest! Die rijkelui hadden toen éénkamerwoningen. Nu redeerde zij niet: wat voor ons, menschen van stand, en van geld, goed genoeg is, dat is zeker voor zoo'n profeet goed genoeg. Neen, zij gunde Eliza niet slechts een dominees-stoel in de huiskamer, maar hij moest zijn studeerkamerje hebben, al moest het huis er voor verbouwd worden. Zij was als het ware een vrouwelijke Commissie van Beheer in één persoon! Zij heeft goed verstaan de dienst van het hooren des Woords! Dat woord studeerkamer roept menigen predikant een glimlach om de lippen, zijn studeer heeft meer van een kantoor, waar de telefoon rinkelt, de schrijfmachine ratelt; van een instuif, waar hij klaar moet zitten voor alle mogelijke zaken en zaakjes, die een ander even goed, waarschijnlijk beter, kon doen dan de predikant. Ik zie niet over het hoofd, dat dominees met een actieve natuur daar zelf groote schuld aan hebben. Tot den dienst van het hooren des Woords behoort zeker ook dit, dat wij met tact zulk een al te ijverigen predikant raden zich in de allereerste plaats te concentreren op zijn preeken. Niet, opdat hij des Zondags met referaten op den kansel zal komen, maar opdat hij kome tot geloofconcentratie op zijn kanselwerk.

N. B.

„staat in den afval van den nieuwen Levens-wortel der Schepping, kan in zijn afvalsopenbaring niet uit Christus zijn, maar komt in dit opzicht voort uit de civitas terrena.

Maar de handhaving van de ambtelijke structuur in zulk een afvallig staatswezen en de tijdelijke zegeningen, die God daardoor nog aan de mensheid wil schenken, behooren tot het rijk van Christus, als Koning der gemeene genade, wyl Hoofd van het herboren menschengeslacht. (Dr H. Dooyeweerd, „De Wijsbegeerte der Wetsidee“, III, 448/9.)

Tot zoover Prof. Dooyeweerd.

Het is duidelijk, dat hier een constructie gegeven wordt, waartegen Prof. Hepp, deels om dezelfde redenen, bezwaar moet maken evenals tegen die van Ds de Graaf. Enkele bladzijden verder schrijft Prof. Dooyeweerd:

Hier raken wij nu opnieuw het probleem inzake de verhouding tusschen „bijzondere genade“ en de „gemeene genade“, een probleem, waaromtrent inderdaad nog veel verwarring en onhelderheid heerscht.

Wij hebben hiervoor deze verhouding voorloopig zoo gepreciseerd, dat de bijzondere genade rechtstreeks den boven-tijdelijken religieuzen wortel van het menschengeslacht raakt, terwijl daarentegen de gemeene genade tot het tijdelijke leven beperkt blijft, maar nochtans haar creatuurlijk-transcendenten wortel en centrum slechts in Christus als het vleeschgeworden Woord kan vinden.

Daarmede kozen wij principieel positie tegen iedere dualistische „terreinenleer“, die in wezen niets anders is dan een naverking van het dualistisch synthese-schema van „natuur“ en „genade“ (467).

Wij hebben ons tot nu toe steeds aangesloten bij de in de gereformeerde theologie heersche terminologie van „bijzondere“ en „gemeene genade“. Maar, wanneer wij goed toezien, is deze laatste in haar aansluiting en de scholastisch-Aristotelische begrippen van „genus“ en „species“ eer verwarrend dan verhelderend.

Zoo licht dreigt zich aan deze terminologie weer de voorstelling vast te knopen, als zou de z.g.n. „gratia specialis“ (bijzondere genade, K. S.) een „specifiek terrein“ van innerlijk geestelijk genadeleven bestrijken, terwijl de „gratia generalis“ (gemeene genade of gratie, K. S.) het „algemeen terrein“ van het „natuurlijk menschelek leven“ qua talis zou omsluiten.

Deze voorstelling ware vals en onschrijftelijk. Wat men „gratia specialis“ of gratia particularis“ (bijzondere genade, of particuliere genade) noemt, is inderdaad de omzetting van den afvalligen wortel van heel den kosmos in Christus Jezus en is dus van radicaal-universeel karakter.

Deze radicale omzetting moet zich reeds in deze bedeeeling noodwendig in de tijdelijke werkzaamheid openbaren enerzijds in conserveerende, anderzijds in vernieuwende werking.

De conserveerende werking openbaart zich primair hierin, dat God in Christus Jezus als Verbondshoofd¹⁾ Zijn tijdelijke wereldorde in stand houdt en daarin de onthindende werking van den zondeval in het tijdelijk leven stuit. God de HEERE verloochoent Zijn schepping ook in haar subjectieven afval niet, doch houdt haar tijdelijke structuren in stand, die haar creatuurlijken

1) Ook vóór de vleeschwording des Woords in Christus als den beloofden Middelaar! (Noot v. d. schrijver, Dr Dooyeweerd.)

POPULAIR-WETEN: SCHAPELKE SCHESEN

„Jezus Christus, de vrouw des Vaders verlossend“.

II. „De Echtscheiding van een zoon Davids verhinderd“.

De genadeheerschappij des Heeren komt in het huis van David ook uit in het leven van Jozef en Maria; in het leven van dezen armen Davidszoon, die zich een schamel bestaan verzekert door het eerzaam timmerambacht uit te oefenen. En toch — deze ambachtsman is ook ambtsdrager; erfgenaam van den troon Davids. Bekleed met bevoegdheden en rechten als geen ander. Zeker, de menschen hebben geen oog voor hem; maar zien, en dan met vreeze, naar de macht en de kracht van Herodes, koning op zijn troon! Maar — een koning zonder rechten. Ziehier, een koningszoon in rechten. Dat is voor God — alles!

Het zal nu maar de vraag zijn — zal deze man, stel dat hij werd geroepen tot troon en heerschappij-voeren, ook als mensch zoo hoog staan? Of is hij precies zoo een man als vader David, die zich vergreep aan de rechten van zijn volk, en ruw in hartstocht de vrouw van zijn onderdaan voor zich opeischte? Hoe zal de houding van Jozef, zoon van David, tegenover de vrouw zijn? tegenover Maria?

Want evenals tusschen David en Salomo een vrouwenfiguur staat, die van Uria's vrouw! — staat nu tusschen Jozef en Jezus Christus óók een vrouwenfiguur: Maria van Nazareth; de maagd, die onder het harte draagt — ja, wat? het kind van zonde, kind van overspel en ontucht?

Want dat toch is de beklemming, die over ons komt, wanneer wij nu Jozef gadeslaan in zijn angst en ellende. Hoe zal hij optreden tegen haar, die zijn ziel liefheeft en die hem zoo onzegbaar zwaar lijden doet? Vorstelijk gedraagt zich deze zoon van David. Geheel anders dan vader David!

Zeker, de verhouding tusschen David en Bath-

Wortel, haar religieus centrum niet in den geest der Duisternis, den geest van den afval kunnen vinden. Christus Jezus is in den vollen Schriftuurlijken zin des woords de „tweede Adam“, in Wien niets van Gods schepping kan verloren gaan. Slechts in Hem worden volgens de getuigenis der Schrift, alle geslachten der aarde gezegend. Slechts in Hem wil God Zich ontfemen over Zijn gevallen schepping en slechts in Hem kan ook de conserveerende genade-werking in de tijdelijke structuur der schepping, waarin afvalligen en Christ-geloovigen zonder onderscheid besloten zijn, haar creatuurlijken Wortel hebben.

Buiten Hem is geen Goddelijke genade, ook geen „gemeene genade“, doch slechts de Openbaring van Gods toorn over de zonde. In de „gemeene genade“, welke wij beter de tijdelijke conserveerende genade noemen, zijn dus ter wille van de volle, levende ware menscheid, welke in het „corpus Christi“ (lichaam van Christus, K. S.), in de „ecclesia invisibilis“ (onzichtbare kerk, K. S.) besloten is, ook de afvallige, doode leden van het menschengeslacht begrepen. In de „bijzondere genade“, welke wij beter de vernieuwende of wederbarende genade noemen, kan uiteraard alleen de „ecclesia invisibilis“ vervat zijn (468, 469).

In een noot voegt Prof. Dooyeweerd hier nog aan toe:

Daarom is het niet voldoende de z.g.n. gemeene genade alleen op God Drieëinig als haar Oorsprong te betrekken. De vraag naar den creatuurlijk-transcendenten wortel dezer genade blijft dan immers onbeantwoord! (469, noot.)

Tenslotte citeeren we uit Prof. Dooyeweerd's werk nog dezen passus:

Deze vernieuwende genade, welke in Christus de zinvolheid van Gods schepping behoudt, kan echter in den tijd niet verborgen blijven, doch komt noodwendig tot openbaring ook als de wortel der tijdelijke conserveerende genade.

Deze geheele tijdelijke openbaring der „ecclesia invisibilis“ doordringt den tijdelijken kosmos in al diens structuren en is te vinden overal waar de Christelijke levenshouding in tijdelijke gestalte tot uiting komt in haar onverzoonlijke antithese met de levenshouding der civitas terrena. Zoo komt de diepere eenheid tusschen conserveerende en wederbarende genade dus over de geheele linie, en niet slechts in het kerkinstituut tot uiting (469, 470).

Tot zoover Prof. Dooyeweerd. Ik zou ook nog Prof. Vollenhoven kunnen citeeren, doch zie ervan af.

En nu hoop ik, dat men — om in de lijn van een synodale openbare redevoering van Prof. Hepp te blijven — niet zal handelen als Charlie Chaplin, d.w.z. doen, alsof men niets ziet.

Ik hoop, dat men ook aan de V.U. zal inzien, dat nog steeds aldaar door den eenen hoogleeraar tegen den anderen geopponeerd wordt, en zulks, onder de bekende vooropstelling van Prof. Hepps „broederlijke“ diagnose.

Onnoodig, te verzekeren, dat ik deze laatste ook ten aanzien van Prof. Dooyeweerd onjuist acht, om nu maar geen ander woord te gebruiken. Ik geloof, dat Prof. Dooyeweerd aan het gereformeerde volk, en aan de anti-revolutionaire partij, door zijn wetenschappelijk

seba wordt gekenmerkt door echtbreuk, heet zij niet vrouw van Uria? Rust die blaam niet op de moeder van den doorluchtigen vorst Salomo? Maar, maar wordt de verhouding Jozef en Maria ook al niet beheerscht door echtbreuk? Schijnbaar wel! Jozef moet tot die gedachte komen. Immers, zij waren verloofd, die beiden. Maar voor de wet golden zij reeds als getrouwd. En wanneer dan één van beide partijen zich schuldig maakt aan de zonde tegen het zevende gebod, dan trad de wet in volle gestrengheid op als waren die beiden getrouwd. En werd de eene partij als overspeler of echtbreukster behandeld. Aanschouw nu Jozef's angsten. Maria is zijn bruid. Nog zijn zij samen niet getrouwd en nog wonen zij samen niet in eigen huis. En daar bemerkt mij deze Jozef, dat zijn Maria moeder worden zal. Hij heeft van Maria niet gehoord wat de oorzaak van dit alles was! Waarom heeft Maria niet zelf aan Jozef haar wonder geheim onthuld? Die vraag benauwt ons. Maar denk u in: zou Jozef haar geloofd hebben, wanneer Maria zeide: Jozef! het kind, dat geboren zal worden, is van den Heiligen Geest ontvangen? Immers neen?

Maar Maria moet zwijgen! Omdat God haar dit geheim had toevertrouwd. Het is in den meest strikten zin het geheim van den Vader van dit Kind! Het is de taak van de Moeder om dit geheim in haar hart te bewaren en in geloofsgeduld haar tijd te beiden, en alles terwille van haar levensgeheim, terwille van den Christus te verdragen, ook die gruwelijke verdenking van haar Jozef, dat zij, als de vrouw van Uria, zich schuldig heeft gemaakt aan overspel. Maria moet in het vertrouwen leven, dat eens het uur slaan zal, dat de Vader van haar Kind de zegels van het geheim verbreken zal en Zijn dienstmaagd in eere herstellen zal voor Jozef. Maria, de moeder, zal niet eerder spreken aler de Vader van haar Kind voor Hem en voor Zijn Moeder opkomt en spreken zal en bekend maken, dat de schuld bij niemand ligt, maar dat Hij de Vader is. Want alzo lief heeft God de wereld gehad, dat Hij Zijn eniggeboren Zoon langs dezen moeilijken weg gegeven

werk groote diensten heeft bewezen, en dat hij een sierraad is der rechtsgeleerde faculteit. Ik zeg dat, wetende, dat in de hierboven geciteerde woorden enkele uitdrukkingen voorkomen, die ik niet voor mijn rekening zou kunnen nemen.

Ik vraag alleen maar: meent men aan de V.U. klaar te zijn, als Prof. Hepp geen citaten van collega's aan de V.U. meer geeft? Natuurlijk meent men dat niet, want ons volk bestaat niet uit kinderen. Maar dan vragen we consequentie. Gelijk onzerzijds van den aanvang af alle namen genoemd zijn, en de bereidverklaring tot zwijgen in de pers slechts gegeven is, indien over heél de linie de onhoudbare klachten der hoogleeraren Hepp en Kuyper gestaakt werden, zoo dient m.i. van de zijde der V.U.-instanties, en ook van het Kuyperhuis, óf over heel de linie Prof. Hepp in zijn luiden van de noodklok gesteund, óf over heel de linie Prof. Hepp tot „matiging“ vermaand te worden.

Er staat immers te veel op het spel?

Ik zeg dat niet uit eenig gevoel van onwennigheid, nu ik ook onder de oorspronkelijkheidszieken geplaatst ben; ook de vierde brochure versterkte slechts de overtuiging, dat Prof. Hepp het debat niet beheerscht. Maar ik denk aan den hand tusschen de V.U. en ons volk, tusschen het Kuyperhuis en ons volk.

De V.U. en ons volk. We hebben deze week nog de foto's gezien van de samenkomst van reünisten der juridische faculteit der V.U. En „De Standaard“ wees in een afzonderlijk artikel op de hooge betekenis dier faculteit. Ik ben het er mee eens. Maar ik betwijfel, of in deze faculteit ook maar iets zal veranderen, als een aanval op enkele grondgedachten óók van Prof. Dooyeweerd's „levenswerk“ ondernomen wordt onder de alarmerende leuze: „erger-dan-vóór-Assen“. Denkt men, dat aan het verwijt van oorspronkelijkheidsziekte zich storen zal de schrijver van Dooyeweerd's drie deelen? Och neen, het leven zal daar zijn eigen gang gaan. En dat is te verstaan. Maar het zou me spijten, als wel van het ingewikkelde vergaderings-technisch apparaat der kerkelijke samenleving een formule gevonden werd, die wel voor het oogeblik in „de kerk“ ontspanning geven zal, maar toch den bitteren smaak van Prof. Hepps „diagnose“ niet wegnemen zal. Ze zou tengevolge hebben, dat de afstand tusschen V.U. en volk groter wordt. Dat zal hij worden, als het volk niet meer gelooft aan de zakelijke eenheid tusschen zijn belijdenis en het wetenschappelijk werk aan de niet-theologische faculteiten. Reeds daarom is het goed, dat men van de zijde der V.U. gevoelt, dat het geen zuivering der atmosfeer op langen termijn is, als men volstaat met op Prof. Hepp aandrang te oefenen in den bloot-negatieven zin: onze professoren er buiten laten. Ze zijn er eenvoudigweg niet buiten te houden. En dus één van beide: de kwesties royaal en eerlijk, en dus VOLLEDIG publiek bespreken, óf over heel de linie over de methode der Professoren Kuyper en Hepp den staf breken.

En dan noemde ik daar ook nog het Kuyperhuis.

Prof. Dooyeweerd's werk is — zie zijn „Voorwoord“ — uitgegeven met steun van de Dr Kuyperstichting. Reeds vóór Dr Dooyeweerd's komst aan die stichting was de eerste, nog zeer rudimentaire conceptie er van bij den schrijver gerijpt (bl. V). De centrale betekenis, welke z.i. toekomt aan het „hart“ als religieuzen wortel van heel het menschelek bestaan

heeft, opdat een iegelijk die in Hem gelooft niet verderve, maar het eeuwige leven hebbe. Had Maria dan waarborg, dat de Heere haar eere beschermen zal en dat Hij spreken zal aler zij haar mond opendoet? Moest Maria het nu inderdaad aan den Heere overlaten om Jozef op de hoogte te brengen?

Zeker, herinneren wij ons de ontmoeting van Maria en Elizabeth!

Deze bleek er alles van te weten, eer Maria één woord gezegd had.

God heeft het Elizabeth bekend gemaakt en Maria's taak oneindig vergemakkelijkt. Zij wordt nu — en het kan ook, op haar woord geloofd.

En zoo nu moet God, de Vader van het Kind van Maria, zelf voor haar eere zorgen. Wanneer Hij dat doen zal? Ja! dat moet Maria nu aan den Heere overlaten! En zoo spreekt zij niet tot Jozef over deze teere dingen. Dat heeft de Heere gedaan. Hij zal haar zuiveren van de verdenking, dat zij, ach ook zij! zou zijn als de vrouw van Uria.

Maar hoe gedraagt zich nu Jozef ondertusschen? De Schrift teekent hem als een rechtvaardige. Als een man, die de wet onderhoudt. En die ook nu in de moeilijkheden, waarin hij verkeert, zich afvraagt: Wat eischt de wet nu van mij in dit geval? En reeds daarin steekt hij gunstig af van David, die absoluut niet rekende, ten aanzien van Uria's vrouw, wat wet en zede vragen. Die greep ruw in! Maar zijn zoon Jozef gedraagt zich vorstelijk. Want nu is daar het conflict van zijn leven. De wet eischt nu dit van hem: door de echtbreuk van de één heeft de ander den plicht om echtscheiding aan te vragen, onschuldig als hij is. Dit vraagt de wet van hem: gij zult Maria aanklagen en de doodstraf over haar zonde vragen; gelijk toch David en de vrouw van Uria den dood verdienden.

Nu konden de Joden onder de romeinsche heerschappij niet ter dood brengen, maar zich alleen bepalen tot wegzenden. Naar joodsch recht bepaalde alleen de man, of het huwelijk ontbonden zou worden. Alle actie dienaangaande moest van den man uitgaan. Beschuldigde Jozef Maria nu

is volgens gezichts-
punt.

Nu zal nē dat zij zal. Jut wordt v van Amster den eerste daár kan d ze is strikt toch niet n haar person polemiek la getuigenisse die niet in dat de zaak dankt, ten de kerk termijn een de-erger-dan politiek maar toch zijdelingsch Ik verlang van de ni aantrekken. Ik verlang meerde be selen“ (w doet, als P Hepp met Als een a te nemen, z zich aan di óók deze s thans in „ genoemd; v den arbeid stichting g houden in kig, het a christelijk Op den t gewenteld, reeds nu h loopig, doo van alle zonder-bron het „syste-

Dr A. Ku

In „Rott. zaken op d hoop ik da

Vragen l genade“. (Beschouw Pharaó. We lezen Pharaó: „ opdat Ik M. Mijnen na Paulus, in ze in deze

van echth het gerec Maria we zonder he het geheil aanklacht schande.

En zoo die wij t Hoe kan cenbrenge sturen en gens de v Maria?

Want r Maria he hij dat d te geven door in laatste ge nog niet dan had Twee getu en aan de maar de wet esch reddend.

Maar n kan haar lief om anderzijd zonder d hij de v naar een der wet Maria's e anders d onder de naar een baart ziel liefde ver nemen n vallen is spronkeli

en dat hij een
zeg dat, weten
rden enkele uit-
e mijn rekening

in de V.U. klaar
in collega's aan
men dat niet,
eren. Maar dan
ds van den aan-
de bereidverkla-
geven is, indien
chten der hoog-
rden, zoo dient
en ook van het
f. Hepp in zijn
er heel de linie
worden.

onwennigheid,
zieken geplaatst
kte slechts de
niet beheerscht
de V.U. en ons
volk.

te week nog de
reñisten der
standaard" wees
beteekenis dier
ik betwijfel, of
nderen, als een
an Prof. Dooye
onder de alar-
Denkt men, dat
tekte zich storen
ie deelen? Och
g gaan. En dat
m, als wel van
h apparaat der
gevoonden werd,
k" ontspanning
naak van Prof.
zou ten gevolge
en volk grooter
niet meer ge-
zijn belijdenis
niet-theologische
lat men van de
ring der atmos-
ien volstaat
n in den bloot-
iten laten. Ze
ouden. En dus
eerlijk, en dus
heel de linie
r en Hepp den

Kuyperhuis.
"Voorwoord" —
stichting. Reeds
lichting was de
er van bij den
teekenis, welke
eligiëuzen
ijk bestaan

n gelooft niet
hebbe. Had
haar eere be-
aleer zij haar
nu inderdaad
op de hoogte

moeting van

ser Maria één

gemaakt en
kt. Zij wordt
ord geloofd.

van het Kind
zen. Wanneer
a nu aan den
niet tot Jozef
Heere gedaan
iking, dat zij,
van Uria.

idertusschen?
tvaardige. Als
n die ook nu
teert, zich af-
in dit geval?

f van David,

n van Uria's

ie greep ruw

ich vorstelijk.

n zijn leven

de echtbreuk

cht om echt-

als hij is. Dit

ria aanklagen

ragen; gelijk

en dood ver-

einsche heer-

r zich alleen

ch recht be-

ik ontbonden

te moest van

ef Maria nu

is volgens schrijvers getuigenis zijn allesbeheerschend
gezichtspunt geworden.

Nu zal niemand van de Kuyperstichting verwachten,
dat zij zal verhinderen, dat de heer Janse kop van
Jut wordt voor een hoogleeraar der V.U., of een dominee
van Amsterdam voor een ander, zoo niet tevens voor
den eerstbedoelde. Dat zulke polemiek gevoerd wordt,
daar kan de Dr Kuyperstichting ook niets aan doen:
ze is strikt persoonlijk. Maar het zal haar aandacht
toch niet mogen ontgaan; vooral niet, zoolang er aan
haar personen verbonden zijn, die zich in de kerkelijke
polemieken laten hooren, soms door zekere Westlandse
getuigenissen, soms door redevoeringen over polemiek,
die niet in het latijn gevoerd wordt. Men bedenke daar,
dat de zaak der kerk met die der politiek, God zij ge-
dankt, ten nauwste samenhangt. Wee ons, als we in
de kerk met elkaar bakkeleien, en daar op korten
termijn een synodaal besluit zien geboren worden onder
de-erger-dan-vóór-Assen-leuze, terwijl tegelijkertijd het
politieke leven zich van deze leuze niets aantrekt,
maar toch vanwege een verkeerd begrip der situatie
zijdelingschen steun verleent aan wie ze aanhieven.
Ik verlang geen kerk, die formules uitbroedt, waar-
van de niet-kerkelijke levenskringen zich niets
aantrekken. Dat is voor beide alleen maar schadelijk.
Ik verlang ook geen kerk, die kwesties der gerefor-
meerde belijdenis of der „gereformeerde begin-
selen“ (want die zijn óók in geding) zóó haastig af-
doet, als Prof. Kuyper met zijn bekende leuze, en Prof.
Hepp met zijn vóóropgestelde „diagnose“.

Als een storm voorbij is, pleegt men de schade op
te nemen, zegt Prof. Hepp. Ik hoop, dat het Kuyper-huis
zich aan dien arbeid niet onttrekken zal. Tenslotte moet
óók deze stichting het hebben van zondebokken als
thans in „De Heraut“ met naam en toenaam worden
genoemd; want deze booze bokken hielpen en helpen
den arbeid steunen van hen, wier aan V.U. en Kuyper-
stichting geparenteerde namen worden verborgen ge-
houden in een deel der kerkelijke pers, terwijl, geluk-
kig, het andere deel de breede verbanden van ons
christelijk leven wel in rekening brengt.

Op den rug der kerk worde geen enkele last af-
gewenteld, die de universaliteit en de Kuyperstichting
reeds nu heeft te aanvaarden. Aanvaarden, hoe? Voor-
loopig, door het verzoek te doen, dat Prof. Hepp óf
van allen, óf van niemand citeere in brochures
zonder-bronvermelding, en door stelling te nemen tegen
het „systeem“ van: dézen noemen, en dién verzwijgen.
K. S.

Dr A. Kuyper Jr.

In „Rott. Kerkbode“ merkte Dr A. Kuyper Jr enkele
zaken op over mono- en dipleurisch. Volgende week
hoop ik daarop in te gaan. Nu is er geen plaats meer.
K. S.

Vragen in verband met de quaestie der „algemeene genade“. (II.)

Beschouwen we ook eens wat nader het geval van
Pharaó.

We lezen in Ex. 9: 16 's Heeren woord door Mozes tot
Pharaó: „Maar waarlijk, daarom heb Ik u verwekt,
opdat Ik Mijne kracht aan u betoonde, en opdat men
Mijnen naam vertelle op de gansche aarde“. De apostel
Paulus, in Rom. 9: 17 deze woorden aanhalende, geeft
ze in dezen vorm weer: „Hiertoe heb Ik u verwekt,

van echtbreuk, dan kon zij bewijzen vragen voor
het gerechtshof. En zoo kon Jozef naar de wet
Maria wegzenden, dus echtscheiding verkrijgen, óf
zonder het gerecht erin te moeten, in alle stilte, in
het geheim, zooals Mattheüs zegt; óf na openbare
aanklacht en dan trof Maria ook openbare
schande.

En zoo is dan meteen de moeilijkheid opgelost,
die wij aldus onder woorden kunnen brengen:
Hoe kan Jozef dat nu toch met zijn geweten over-
eenbrengen; om haar zoo heel stilte weg te
sturen en aan haar lot overlaten? Is dat dan vol-
gens de wet? Is dat niet onbarmhartig tegenover
Maria?

Want nu gevoelen wij het wel: Jozef moest
Maria heenzen. Maar het lag nu aan hem of
hij dat doen wilde óf door of ruchtbaarheid aan
te geven en Maria openlijk te schande maken, óf
door in alle stilte van haar te scheiden. In dat
laatste geval schreef hij een scheidbrief, waarin hij
nog niet eens de gronden behoefde te noemen. En
dan had hij Maria ook niet in haar eer aangetast.
Twee getuigen ondertekenden dan den scheidbrief
en aan de eischen der wet was voldaan. 't Zal nu
maar de vraag zijn of Jozef de volle zwaarte der
wet eischen zal. Om eigen eer vooral maar te
redden.

Maar nu komt zijn hart voor Maria pleiten. Hij
kan haar toch niet loslaten. En hij had haar te
lief om haar schande openbaar te maken. En
anderzijds kan hij haar toch ook niet trouwen
zonder daarmee openlijk te kennen te geven, dat
hij de vader van Maria's kind was. Zoo zoekt hij
naar een oplossing om binnen de mogelijkheden
der wet niet alleen eigen eer, maar evenzeer
Maria's eer hoog te houden. Dat is dus wel gansch
anders dan David. Want door zóó de moeilijkheden
onder de oogen te zien, en door zóó te zoeken
naar een goede behandeling volgens de wet, open-
baart zich Jozef als een rechtvaardig man, die met
liefde vervuld is voor zijn bruid, die naar hij aan-
nemen moet, in de zonde van Uria's vrouw ge-
vallen is. En wij willen niet vergeten, dat het oor-
spronkelijke woord voor rechtvaardig ook spreekt

opdat Ik in u Mijne kracht bewijzen zoude, en opdat
Mijn naam verkondigd worde op de gansche aarde“.

We kunnen dit „verwekken“ laten zien zoowel op
Pharaó's geboren worden, als op zijne verheffing tot
koning over Egypte. Want het is van beide waar.

God heeft Pharaó geboren doen worden, en hem met
die krachten en gaven naar lichaam en geest voorzien,
welke hij heeft mogen bezitten. En dat waren niet maar
gewone bekwaamheden, doch meer dan gewone, bi-
zondere talenten.

Daar was in Pharaó schranderheid, die wist, hoe hij
het moest aanleggen, om de vermenigvuldiging van
Israël's volk tegen te gaan. Hij had staatkundig inzicht.
Hem onthrak het niet aan moed, om door hem noodig
geachte geweldmaatregelen door te zetten. En ofschoon
door plaag op plaag aangegrepen en tel geslagen, hij
deltsde niet. En mocht hij bij de laatste plaag, die al
de eerstgeborenen, ook den zijne, van de Egyptenaren
doodde, een oogenblik als van schrik toegeven, weldra
herstelde hij zich weer, en jaagde met zijn leger Israël
na, om het in zijn land en onder zijnen harden dienst
te willen terugvoeren.

Zeker, Pharaó heeft zijne groote gaven niet recht
gebruikt, ze niet ten dienste van God en Zijn volk, noch
ook ten goede van Egypte, aangewend. Zijne herekening
bleek daardoor misrekening. En zijn moed openbaarde
zich als euvelmoed.

Maar dat misbruik is zijne zonde en schuld.

Dat neemt niet weg, dat Pharaó groote gaven ont-
vangen had, en dat deze gaven hem door God waren
verleend.

En Pharaó was door God verheven op den troon van
Egypte.

Welke menselijke, creatuurlijke beschikkingen en
daden daartoe meegewerkt hebben, weten we niet. Maar
ook te dezer zake waren alle desbetreffende mensche-
lijke bepalingen en handelingen slechts instrumenten
in Gods hand om Pharaó den troon van Egypte te doen
beklimmen. De Heere liet daarom ook tot hem door
Mozes spreken: Ik heb u verwekt.

Nu was Egypte destijds een rijk van macht en aanzien.
Het was één der groote wereldmachten in dien tijd.
Koning van Egypte zijn was dus toen geen gering iets.
Hoe zou nu een mensch geprezen en benijd worden,
die in eenen wettigen weg zulk eene macht en eere
verkrigen mocht, en tot zulk eene hooge positie ver-
heven werd, als Pharaó destijds, en die de vereischte
gaven voor zoo verheven roeping zonde blijken te be-
zitten.

We zouden spreken van hooge bevoorrechtiging.

En allicht bezigten we nog verhevener termen.

Pharaó had het niet verdiend, met die gaven toe-
gerust te worden, en dat zelfs niet kunnen verdienen.
Evenmin had hij het verdiend, om tot koning van
Egypte verheven te worden. Van verdienen ten aanzien
van God spreken we nu. Daar gaat het thans om. Of
Pharaó zich mogelijk ten aanzien van de Egyptenaren
bizarer verdienstelijk gemaakt had en daardoor jegens
hen aanspraak op heerschappij kon laten gelden, weten
we niet. Maar dat doet hier niet ter zake. Het betreft
nu zijne verhouding tot God. En van Pharaó's verdien-
ste jegens God om op Egypte's troon geplaatst te moeten
worden, kon geen sprake noch denken zijn.

Waren nu die toerusting en die verheffing van Pharaó
voor hem genade van God?

van barmhartigheid en medelijden.

Zoo heerscht de liefde in Jozef's hart. Wat een
verschil in houding met vader David, den door
hartstocht verblinde.

Maar nu komt de Heere tot hem met een bood-
schap in den droom. Zie nu 's Heeren koninklijke
gunst. Jozef wordt aangesproken als Zoon Davids.
Hij moet nu maar weten, dat wat nu tot hem ge-
zegd wordt, zijn ambt, zijn koningsrechten aan-
gaat. Hierop komt deze boodschap neer: Laat nu
uw huwelijk gesloten worden! Treed straks voor
de wet als vader op van Maria's zoon. Hem wordt
een zoon toegewezen. En ten einde dat Jozef mo-
gelijk te maken wordt alleen aan hem het geheim
van het vaderschap ontsluit: de Vader van Ma-
ria's kind is God zelf.

Maar óók zal de Vader hem openbaren waarom
Hij zóó handelt en zoo maar beslag legt op Jozef's
vrouw, op beider huwelijksgeuk, en dat alles voor
Zich opeischt. Want dat is toch ontzaglijk voor
beiden geweest!

Maria's Zoon moet Zijn volk zaligmaken van hun
zonden. Hij moet de Koning zijn uit het huis van
David, die ten volle kon beantwoorden aan het
ideaal der theocratie. Jezus kon van vaderszijde
nóóit zoon van David, zoon van Jozef zijn. Denk
alleen maar aan de vrouw van Uria in Zijn ge-
slachtsregister. En naar joodsche beschouwing zou
de Messias, hoewel uit het huis van David, ja juist,
omdat hij uit dat huis was, niet zondeloos zijn.
Zoo zou dus Jezus in dien kring van zonde be-
hoord hebben, wanneer Hij de natuurlijke zoon
van Jozef was. De zondeloosheid, die de evangeliën
betuigen, van Jezus als Zaligmaker, verlangt dus
als noodzakelijke veronderstelling: de ontvanging
van den Heiligen Geest. In het huis van David
heerscht de zonde als Koning machtig. Maar de
Zoon Davids, die van zonde verlossen zal, moet
dan ook zelf van zonde vrij zijn. Hij moet niet
alleen Zoon van David, maar ook tweede Adam
zijn; niet alleen zonder zonde van een David,
maar ook zonder erfzonde. Nu, dat is Hij ook.
Want daarvoor zorgt God in vrijmachtig welbe-
hagen. Daarom kan Jozef niet zijn vader naar het

Onverdiend zeer zeker.

En gerekend met zijnen val in Adam ook verbeurd.
Maar kunnen we hier den term genade aanwenden?

Moeten we voor het gebruiken van dat woord, als
we het oog hebben op Gods genade, ook niet rekenen
met wat er van Pharaó geworden is, en met Gods
bedoeling, voorzover Hij die aan ons openbaart in de
Heilige Schrift?

Pharaó heeft zoowel zijne groote gaven, als zijne hooge
positie en macht, misbruikt tegen Gods volk, en tot
bestrijding van den Heere. Hij zocht dat volk er onder
te houden, tot een slavenvolk van Egypte. En hij sprak:
Wie is de Heere, Wiens stem ik gehoorzamen zoude
om Israël te laten trekken? Ik ken den Heere niet,
en zal ook Israël niet laten trekken, Ex. 5: 2.

En droef is het met hem afgevoeren. Jammerlijk is
ook hij met zijne legermacht omgekomen in de Roode
Zee, die hij in euvelen moed, met minachting van
Israël's God en Zijne wonderen, was ingetrokken, Israël
na, om het tot den terugkeer naar Egypte te willen
dwingen.

Dat was zijne zonde, zijne eigene schuld. Opzettelijk,
met welbewust boos bedoelen, heeft hij dat gedaan. Hij
heeft telkens zijn hart verhard, tegen al de plagen,
die God ter waarschuwing over hem en zijn volk deed
komen. En ondanks al hetgeen Mozes naar Gods bevel
hem dreigde en aankondigde, was hij steeds weer door-
gegaan in zijn boezen weg.

Wat hem daarom aan oordeel overkomen is, heeft
hij zich door zijnen hoogmoedigen strijd tegen God
en Zijn volk zelf veroorzaakt.

Voor eenige verontschuldiging van Pharaó is geene
plaats.

Van deernis kan onze ziel ontroeren, als we aan zijn
lot denken, evenals wanneer we ons den toestand van
alle verlorenen voorstellen. „Weening der oogen en
knersing der tanden“ spreekt van zoo vreeselijk lot.
Onze Heiland Zelf weende over Jeruzalem, dat zich
weigerde te bekeeren, ook nog als op haren laatsten
dag, Luc. 19: 41-42.

Maar Pharaó heeft zich bewust verhard. Hij is geen
onwetend slachtoffer. Verontschuldiging kan voor hem
niet bijgebracht worden, voor hem om zoo te zeggen
nog minder dan voor andere zondaren.

Evenwel, de Heere zeide door Mozes' mond tot
Pharaó: „Maar waarlijk, daarom heb Ik u verwekt,
opdat Ik Mijne kracht aan u betoonde, en opdat men
Mijnen naam vertelle op de gansche aarde“, Ex. 9: 16.

We lezen dan ook meermalen, dat God Pharaó's hart
verstokte, Ex. 9: 12; 10: 1, 20. Wel geschiedde dat, nadat
Pharaó zelf zijn hart verhard had, Ex. 7: 13; 8: 15 e.a.,
en als straf op die zelfverstokking. Maar niettemin heeft
ook God Pharaó's hart verzwaard en verstokt.

Want Gods groote kracht moest uitblinken in de
verlossing van Zijn volk en in het neerslaan van de
zich tegen Hem en Israël dрист en weer verheffende
macht van Pharaó. En dus moest Pharaó er zijn, en
een man wezen met die uitnemende talenten, en moest
hij koning worden over Egypte in den tijd, dat Israël
in Egypte vertoefde, en tegen de ure van de uitleiding
van dit volk uit zijn diensthuis. De Heere heeft alles
gewrocht om Zijns zelfs wil, ja ook den goddelooze tot
den dag des kwaads, Spr. 16: 4. Rijken en armen ont-
moeten elkander, de Heere heeft ze allen gemaakt,
Spr. 22: 2. Zelf sprak God door Mozes' mond tot Pharaó:

vleesch zijn. Maar wel een vader naar en voor de
wet. En zoo aan Maria's Zoon zijn eigen rechten
op den troon overdragen. Dat zal Jozef's ambtelijke
taak en levensroeping zijn en den hem toegewezen
Zoon opvoeden. Hem heeft de Heere verkoren
voor deze heilige taak. En dat Jozef dat kon doen,
daarvan legde zijn houding tegenover Maria en de
wet getuigenis af. En zoo nu is het huis van David
ook zichzelf een aanstoot in de wereld. Het is
weer de dwaasheid en ergernis des geloofs voor
Jozef. Omdat God dezen nacht en alle komende
dagen aan hem en aan Maria demonstreert de wet
van verkiezing en verwerping. Zeker, ook nu be-
heerscht een vrouw de situatie, de vrouw, die tus-
schen twee Davidszonen instaat, tusschen Jozef
en Jezus. Och neen! niet Maria beheerscht de
mogelijkheden en moeilijkheden, maar God alleen,
de Vader van Maria's Kind. Het schijnt of nu de
genadeheerschappij Gods schipbreuk lijden zal op
een echt-scheiding in het huis van David, ge-
lijk vroeger op een echt-breuk in datzelfde huis.
En toch triumpheert de genade, die als koning
heerscht. Want God, de Heere regelt ook het
levensverhaal van deze Maria en haar bruidegom.
Jozef's voorgenomen echtscheiding verhindert God
en schenkt hun een heerlijk echtverbond. God
neemt voor Zijn heilswerk het leven, ook het
huwelijksleven van deze twee mensen in beslag.
Om Christus' wil moet Jozef, de zoon Davids,
zijn volk gaan dienen. Nu, deze spruit uit Davids
huis heeft zich vorstelijker gedragen dan vader
David zelf. Deze wilde zich van zijn volk be-
dienen. De vrouw van Uria, van een ander, neemt
hij voor zich. Maar zijn zoon Jozef wil zijn volk
dienen, en neemt geen vrouw voor zichzelf, maar
geeft zijn eigen vrouw aan den Heere! Daar was
een Maria, die zeide: „Zie, de dienstmaagd des
Heeren“. Hier staat Jozef en als hij opstaat na
den slaap is zijn gansche doen de sprake van:
„Spreek, Heere! want uw knecht hoort“.

Bellingwolde.

D. K. WIELENGA.

daarom heb Ik u verwekt, opdat Ik Mijne kracht aan u betoonde, en opdat men Mijnen naam vertelle op de gansche aarde, Ex. 9:16.

Het is waar, Pharaö heeft van deze bedoelingen des Heeren tevoren niets geweten. En toen de Heere hem die door Mozes openbaarde, heeft hij daarvan niets geloofd.

Ook heeft hij niet daarom zich tegen den Heere verhard en Israëls volk onderdrukt, opdat hij des Heeren raadsplan mocht uitvoeren. Hij had zijne eigene hoogmoedige en booze bedoeling. Hij zocht zijne eigene eer en de macht van Egypte's volk. Van hem gold evenzeer als later van den Assyriër het woord des Heeren, dat hij, hoewel eene roede in 's Heeren hand, zelf het toch niet meende, en zijn hart alzoo niet docht, maar hij in zijn hart had te verdelen en uit te roeien, en wel in dit geval het volk des Heeren, Israël, Jes. 10:5-6. Zal eene bijl zich beroemen tegen dien, die daarmede hooft? Zal eene zaag pochen tegen dien die ze trekt? Alsof een staf bewoog degenen die hem opheffen! Als men eenen stok opheft, is het geen hout? Jes. 10:15.

Pharaö heeft gezondigd uit eigen drang en met eigen oogmerk, en niettegenstaande Gods duidelijke woorden en machtige daden. Niet God heeft Pharaö doen zondigen. Pharaö zelf en de duivel hebben hem doen bestaan, wat hij heeft aangedurfd. Alle schuld ligt dan ook bij hem en bij den satan.

Dat neemt echter niet weg, dat Pharaö met al zijne bekwaamheid en macht instrument in Gods hand geweest is, om dienst te doen tot de bekendmaking Zijner wonderwerken en tot de verheerlijking Zijns naams.

En daartoe heeft God hem toen geboren doen worden, en met die groote gaven toegerust, en op den troon van Egypte geplaatst.

Was dat genade van God jegens Pharaö?

Het is waar, die geboorte, die geestelijke en lichamelijke toerusting en bekwaamheid boven velen, die koninklijke heerschappij had Pharaö zich bij God niet verworven. Hij miste alle verdienste ten goede, en had alle verheffing verbeurd. Onverplicht heeft God die geboorte en gaven en hoogheid aan Pharaö geschonken.

Maar kunnen we hier spreken van genade?

Wanneer we hij dat onverdiende en verbeurde en onverplichte blijven staan, ja.

Maar sluit het woord genade nog niet iets meer en hoogers in, althans wanneer we het in rechten, vollen zin nemen? Bevat het dan ook niet het begrip van goedgunstige genegenheid, die heil bedoelt en werkt?

Wanneer Pharaö nooit geboren ware, zoude hij zich ook niet zoo schrikkelijk tegen den Heere en Zijn volk hebben kunnen bezondigen. Dat ware voor hem beter geweest. Dan zou hij nimmer verzonken zijn in de strafplaats van Gods ongetemperden toorn, waar weening der oogen en knersing der tanden is.

En als hij nimmer die groote talenten ontvangen had, welke God hem heeft willen schenken, hij zoude wellicht niet zoo stoute gedachte tegen Israëls volk bedacht en ten uitvoer gelegd hebben, en hij zou dan misschien bij het treffen der plagen bevreesd geworden zijn, en van zijn booze doen hebben afgelaten.

Zoo al verder: ware hij niet tot koning over Egypte verheven, hij zoude zich niet op deze manier aan Gods bondsvolk vergrepen kunnen hebben.

Maar nu heeft hij en geboorte, en groote gaven, en hooge macht aangewend tot den strijd tegen den Heere en Zijn volk, en tot zijn eigen eeuwig dieper verderf.

Wat de Heere zegt in Luc. 17 van de ergernissen, die niet uitblijven kunnen, doch wee hem door welken zij komen, dat geldt ook voor Pharaö: het zoude hem nutter zijn, dat een molensteen om zijnen hals gedaan ware, en hij in de zee geworpen, dan dat hij één van deze kleinen zoude ergeren, vss. 1 en 2.

We stuiten hier op het probleem van Gods albepalenden raad en allesbeheerschende beschikking en 's menschen handelen in vrijheid en onder eigen verantwoordelijkheid.

S. GREIDANUS.

Rondom de Kuiper-literatuur.

III. *)

Als wij de in October verschenen Kuiper-literatuur¹⁾ overzien, dan valt zonder twijfel het meest op het prachtig uitgevoerde boek, dat tot titel heeft: „Dr A. Kuiper, Gedenkboek, uitgegeven bij gelegenheid van de herdenking op 29 October 1937 van het feit, dat Dr A. Kuiper honderd jaar geleden te Maassluis geboren werd”. Dit werk is immers het min of meer officiële gedenkboek. Het zal blijven voortbestaan als monument van wat Gereformeerd Nederland in 1937 in Kuiper en diens arbeid zag. Het zal de graad-aanwijzer zijn van de Kuiper-liefde, de Kuiper-kennis, bovenal de Kuiper-waardeering in het honderdste jaar na zijn geboorte.

*) Dit artikel was voor het No. van verleden week bestemd. Wegens plaatsgebrek werd dit „hoofd”-artikel toen niet geplaatst en alleen het „bij”-artikel opgenomen.

1) Wij bespreken hier alleen de literatuur, die handelt over Kuiper. Het belangrijkste boek uit het herdenkingsjaar: „De briefwisseling tusschen Mr G. Groen van Prinsterer en Dr A. Kuiper”, uitgegeven door Prof. Goslinga, zal een andere medewerker, die zich speciaal bezig houdt met de studie van Groen, bespreken.

Het boek is samengesteld onder redactie van Dr L. W. G. Scholten; C. Smeenk en Dr J. Waterink en bevat geheel zelfstandige bijdragen, die de verschillende „zijden” van Kuipers arbeid bedoelen te belichten. De bespreking van een werk als dit zal dus vóór alles moeten zijn een bespreking van de afzonderlijke opstellen.

Het boek heeft als eerste bijdrage de monumentale rede van Dr H. Colijn, door hem gehouden op de officiële Kuiper-herdenking van 29 October j.l. Het hooren van die rede was een genot, de lezing ervan niet minder. Hier is een man aan het woord, die het nationale leven in Nederland gedurende de negentiende eeuw heeft gezien. Alles wat in onze natie woelde en giste, staat hem glashelder voor den geest. En midden in de branding van dat leven ziet hij weer groot en machtig de figuur van Kuiper. Kuiper wordt geschilderd, of, beter gezegd, geëstst midden in dat nationale leven. We zien hem worstelen in en met het christelijk volksdeel, zoekend óók de verheffing, de versterking, den adeldom van het nationale leven en de nationale kracht. We ontdekken de realiteit van Kuipers program: afzonderlijk gaan staan; zoeken het principiële isolement zoo sterk het maar kan; opheffen in ieder opzicht van het Gereformeerde volksdeel; ja, maar vooral ook ten bate van gansch het volk. Deze rede is in zijn soberheid en prachtige eenvoud van sterk overtuigende kracht.

Toch is er één uitspraak in, waarover wij iets willen zeggen. Een uitspraak, die ons voorkomt niet juist te zijn. Een uitspraak, in het kader van de rede misschien van weinig, maar voor de kennis van de vaderlandsche kerkhistorie der negentiende eeuw en voor de waardeering van Kuipers kerkelijk streven van het allergrootste belang. In den aanvang van zijn rede teekent Dr Colijn eerst de figuur van Groen. Dr Colijn zegt daar, dat noch de vrije school, noch de vrije kerk in den diepsten grond met Groens wezen overeenstemden. „Hij was en bleef in zijn hart voorstander van de bestaande Overheidsinstellingen, die dan zooveel doenlijk een gereformeerd karakter behoorden te dragen. Maar als dat blijkt geen kans van slagen te hebben, dan gaat het doel (de versterking van den invloed van het nederlandsch-calvinistisch beginsel — C. V.) vóór en moet eigen voorkeur wijken. Dan: de vrije school en, desnoods, ook de vrije Kerk”. (Pag. 6).

Wie in het Concert-gebouw Dr Colijn hoorde spreken, herinnert zich den bijzonder sterken nadruk, dien hij op dat woord „desnoods” legde! Ongetwijfeld is wat Dr Colijn omtrent Groens visie op de „Vrije school” zeide juist. Gedwongen door de toenemende ontkerstening van den Nederlandschen Staat zag Groen zich gedwongen op schoolgebied een andere toepassing van zijn beginselen te zoeken. De school, in handen van den Staat, werd in haar quasi-neutraliteit hoe langer hoe meer een propaganda-instituut voor het ongelooft, een secte-school der modernen. En waar zóó de Staatsschool geworden was, moest de „meest volkomen godsdienstloosheid” van die school „als een weldaad worden begeerd”.

Gedwongen door die toenemende vijandschap tegen het Christendom in alle geledingen van den Nederlandschen Staat, aanvaardde Groen tenslotte in 1862 den godsdienstlozen Staat, den Staat, die zich zorgvuldig zou hebben te wachten voor iedere inmenging in zaken van godsdienst, hetzij in School of Kerk of Armenzorg of waar dan ook.²⁾

Reeds vroeger, na de schoolwet van 1857, had Groen als eenige mogelijkheid voor waarlijk Christelijk onderwijs de „Vrije School” aanvaard.³⁾ Niet van harte. Niet als ideaal. Diep in zijn hart bleef leven de liefde voor een Staatsschool, gesplitst naar de godsdienstige gezindten, waaruit de natie is samengesteld. Groen wilde Roomsche, Orthodox-protestantische en Joodsche gezindte-scholen, opgericht en onderhouden door den Staat. Terwijl hij daarbij nadrukkelijk den invloed

2) „Langen tijd heb ik vastgehouden aan de mogelijkheid dat althans aan de belijdenis van den levenden God, in Nederland eenige voorrang zou worden verleend.

Sedert 1862 niet meer. Bij mijn terugkeer in de Tweede Kamer heb ik den godsdienstlozen Staat aanvaard.

Den godsdienstlozen, zeg ik (!) niet den anti-christelijken Staat.

Den onzijdigen Staat, die alle kerken gelijkelijk beschermt. Niet een Staat die zelf heerschende ongelooftkerk wordt.” Ned. Ged., 1e Jaargang, No. 6, 2 Oct. 1869, pag. 43.

Vgl. ook: Vrijheid van Christelijk-Nationaal Onderwijs in verband met Scheiding van Kerk en Staat; 1863; vooral p. IV, 2, 30, 67, 143.

Telkens komt Groen in zijn werken van na 1863 op dit onderwerp terug.

3) „Beurtelings ben ik voorstander van de tweederlei regeling geweest.

Eerst ben ik opgekomen voor een openbaar onderwijs overeenkomstig de godsdienstige behoefte der Natie.

Na 1857 heb ik gestreden om den voorrang der bijzondere school.” Ned. Ged., IVe Jaarg. No. 31; 15 Juli 1872.

„Van lieverlede evenwel heb ik geleerd wat Vrijheid van Onderwijs... beteekent. In 1857 althans, toen ik tegen conscientie-dwang in de Hervormde Kerk opkwam, was ik, ook omtrent de schoolkwestie, tot vastheid van overtuiging geraakt... Sedert bleef ik aan de Vrijheid van Onderwijs getrouw.” Ned. Ged., 5e Jaarg., No. 32/33, 2 Dec. 1873, pag. 260/1.

van de Kerk, als publiek-rechtelijk lichaam, op het onderwijs verlangt. Na jaren lang voor de „vrije school” te hebben gevochten, keert hij evenwel in zijn laatste geschrift, gedateerd 29 April 1876, tot zijn oude liefde terug.⁴⁾

Hoe stond Groen nu tegenover de idee van een „Vrije Kerk”?

Om deze vraag naar behooren te kunnen beantwoorden, is het noodig zich eerst een gedachte te vormen omtrent het eigenaardige van een „Vrije Kerk”.

In overeenstemming met Kuipers bekende geschrift „De Vrijmaking der Kerk” (1869) typeeren we „vrije kerken” als volgt: Vrije kerken zijn kerken, die uitsluitend en volkomen Jezus Christus als hun Hoofd erkennen.

Diensvolgens moet to hun vrijheid niet door Staatsmacht worden gebonden; 2o. hun zelfstandigheid niet worden opgeheven in het kunstmatig mechanisme van een kerkgenootschap; en 3o. de geestelijke band der kerken niet verbroken worden om door een zeer ongeestelijken reglementairen band te worden vervangen.

We nemen deze typeering juist uit dit geschrift omdat Groen er zoo buitengewoon mee ingenomen was en het uitbundig prijst.⁵⁾

Om een antwoord te vinden op de vraag hoe Groen dacht over een „Vrije Kerk”, zullen we vóór alles hebben na te gaan, hoe Groen stond tegenover de invloedsuitoefening van den Staat in de kerk.

Gelijk Men weet was die Staatsinvloed in de Nederlandsch-Hervormde Kerk belichaamd in de bekende synodale organisatie van 1816. Welnu: niemand kan feller tegenstander van dien Staatsinvloed geweest zijn dan juist Groen.

Tengevolge van een revolutionaire theorie werd, zoo schrijft hij⁶⁾, de Kerk beschouwd en behandeld „als eene maatschappelijke inrigting, in den Staat en onder het Bestuur; als een element dat moet worden geutiliseerd; als een werktuig dat zeer nuttig en ook zeer schadelijk kan zijn, en daarom in de hand dient gehouden en zelfs een weinig te worden geklemd; als eene dienaar, welke aan de hand van het Gouvernement behoort te gaan”. Geleid door deze beschouwing heeft men de Gereformeerde Kerk „geadministreerd, georganiseerd, gecentraliseerd... Zij is een deel der Staatsmachine geworden, een Departement van Algemeen Bestuur”. „Er is, naar de meening van het Bestuur, eene Kerk in den Staat, een soort van Kerk-Staat gevormd, waarin de leeraars bijna als ambtenaren, de ledematen, ook als zoodanig, bijna als onderdanen worden beschouwd; waarin de Koning die, als lidmaat der Gereformeerde Kerk, geene regten dan die van ieder lidmaat bezit, bijna als Regent en Oppenhoofd aangemerkt werd”.

„De Staat, naar eigen bekentenis, geheel onbevoegd, heeft voor de Kerk eene organisatie, strijdig met haar regt en behoefte bij Koninklijk Besluit gedeceleerd; eene, in den grond der zaak, als 'ware, disorganiseerende organisatie, waarbij door eene Synode, welke noch verantwoording doet, noch lastbrieven ontvangt, de stem der Gemeente gesmoord en haar belang van weiniger willekeur afhankelijk wordt.”⁷⁾

4) „In de ONDERWIJSKWESTIE stel ik de FACULTATIEVE SPLITTING DER STAATSSCHOOL, na de deellijk mislukte proefneming van EERLIJKE CONCURRENTIE, weder aan de orde van den dag.

Menigeen is verbaasd dat ik tot het zibboleth, waaraan ik steeds de voorkeur gaf, terugkeer.” Ned. Ged., 6e Jaarg., No. 7, 29 April 1876, pag. 55. (Groen stierf 19 Mei 1876.)

Hoe Groen gedurende 1857—1876 de Vrije Christelijke School voorstond blijkt bv. uit de openingsrede van de eerste Algem. Verg. van de Vereen. voor Chr. Nat. Onderwijs (23 April 1863).

Daarin vinden we deze passus: „Zullen wij andermaal splitsing der openbare school aan de orde van den dag stellen? Ik durf niet verzekeren dat dit raadzaam zou zijn... de onuitvoerbaarheid der splitsing is in veler schatting voldongen... Maar indien elke staatsschool algemeen en daarom ook neutraal zijn moet, dan geven wij aan den Staat de openbare school prijs; maar dan moet er, en dit is mijn hoofdgedachte, een gewijzigde, een omgekeerde verhouding tusschen openbaar en bijzonder onderwijs zijn. Dan moet aan de neutrale school geen voorrang worden verleend.” pag. 34.

Zóó spreekt geen overtuigde voorstander van het „VRIJE onderwijs”. Groen zag na 1857 geen anderen uitweg voor het verschaffen van Christelijk onderwijs aan het Nederlandsche volk dan door het propageeren van de vrije Christelijke school. Maar hij deed het noodgedwongen. Zijn liefde was en bleef voor de gesplitste Staatsschool.

5) Groen schreef er van (het zijn gebundelde Herant-artikelen): „Met lezing en overdenking van dit drietal (meesterlijke Memorien van Toelichting, wier afzonderlijke uitgaaf alleszins wenschelijk schijnt) zouden wij eene belangrijke schrede verder op de baan der kerk-emancipatie worden gebracht”. Ned. Ged., I, pag. 116, 4 Dec. 1869. Vgl.: pag. 107; pag. 135.

„Mij dunkt, de afzonderlijke uitgaaf van uw voortreffelijk drietal (later kwam nog een art. uit, het werden vier artikelen. C. V.) Vrijmaking der Kerk, en wel hoe eer hoe liever zou hoogst wenschelijk zijn. Duizenden zullen dan uwe heldere en krachtige uiteenzetting lezen, aan wie „De Herant” niet er door het oog komt. Het krediet ook van „De Herant” zal er door winnen.” Groen aan Kuiper, 27 Nov. 1869. Briefwisseling enz., pag. 66.

6) De maatregelen tegen de Afgescheidenen aan het Staats-regt getoetst, 1837, pag. 14, 15. Meer dan dertig jaar later herhaalt Groen dit vonnis. Ned. Ged., II, 11 Jan. 1871, pag. 96.

7) Aan de Hervormde Gemeente in Nederland, 1843; pag. 81.

De Synod

ment, een d
Wel trok
genaamd ui
zij aan ha
eind, maar
pen had en
zij bestaan.
geklonken,
formeerde
martelaren,
Vereenigde
den Staat,
ongelooft
die men Sy
naar Groen
creatu
al zijn afke
kerk, in 18
spreekt va
1816”.¹⁰⁾

Er is dus
ingrijpen va
heden, zooa
rechtelijke
Heeft Gro
bevoorree
kerk gedre
daarvan zij
Het antwe
kennend lui
In den aa
in 1843, ga
uit. Maar re
den voor h
lijk en bove
schim is.”¹¹⁾

In 1847 be
zijn streven
van vóór 17
verwerpt h
gansche str
wenschen li
penheid, we
Sederl jaren
gelaten, om
zetten.”¹²⁾

Steeds hee
denkt van,
toch tot Sta
in 1866: „W
de vraag, o
Hervormde
godsdienst
met mijn ge
onderstelling
ik, helaas!
discussie af

8) Ned. Ged.
9) Ned. Ged.
10) Ned. Ged.
11) Men kan
zijn, niet onve
heerschende of
mogen de vere
zonder overdra
Gemeente te v
grondslag der
borg tegen be
afschuring be
voorzeker als
miskleming de
Kerk aan het
daad, waarop
niettemin, en
nen, een gewij
toekomst, en
zeker is het
rijnd najagen
in stede van
door voedsel te
zoo gaarne v
godsdienstige
sche strekking
regeling verbe
zoodanig verwi
Kerk vragen,
thans regt hee
keur bescherme
Staatsinvloed v
wederzijdsche
dat is geen red
Kerk, bij een
gen... De va
aan andere Ke
niet langer we
Aan de Her
pag. 86—88.

12) Het reg
verwijst daar
passing van he
standigheden
nemen eener
zinige proefn
nog mogelijk
is, te willen.”

Adviezen in
13) Parleme
1866, pag. 23.
Men leze o
woordt op de
suprematie va
om hem (den
overtuigen; h
herhalen schul
der grondwett
Nog een de
No. 16, 16 D
verhaalt dat
Calvinistische